

BİRLEŞİK TÜRKMENİSTAN TARİHİ

**TÜRKİYE TÜRKMENİSTAN DOSTLUK
DERNEĞİ
YAYIN NO: 2**

BİRLEŞİK TÜRKMENİSTAN TARİHİ

**TÜRKİYE TÜRKMENİSTAN DOSTLUK
DERNEĞİ
YAYIN NO: 2**

TÜRKİYE - TÜRKMENİSTAN
DOSTLUK DERNEĞİ
Ebuzziya Tevfik Sokak 1/8
Çankaya / ANKARA
Tel: 4390042

ÖNSÖZ

Türkmenistan, diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetleri gibi, 70 yıllık komünist emperyalizmin egemenliğinden henüz kurtulabilmiş çok genç bir devlettir.

Ülke yönetimi, bir yandan bağımsız olma ve yeni dünya düzeni içerisindeki onurlu yerini alma mücadelesi verirken, öte yandan Sovyetler Birliği'nce çizilen yapay sınırların getirdiği bölünmüşlük problemini de çözmek durumundadır.

Esasen *Türkistan* diye adlandırdığımız, ancak Sovyet Yönetimleri'nce boy ve aşiretlerin yaşadıkları coğrafya esas alınarak çizilen yapay sınırlarla *Kazakistan*, *Özbekistan*, *Türkmenistan*, *Kırgızistan*, *Tacikistan* ve *Doğu Türkistan* olarak bölünen Orta Asya, sadece Rusya'nın değil, İran ve

Çin'in de yayılcı politikalarından kaynaklanan tehdit ile karşı karşıyadır.

İran'ın; Azerbaycan topraklarının büyük bir bölümünü işgal altında tuttuğunu, sınırları içerisinde yaklaşık 25 milyon Azerbaycan Türkü'nün yaşadığını bilmekteyiz. Ancak, *Türkmen birliğinin ve Türkmen milliyetçiliğinin mimarı büyük şair ve düşünür Mahtumkulu ve babası Devlet Mehmed Âzâdi'nin mezarlarının da bulunduğu, İran'ın kuzeydoğu bölgesinin Türkmen toprağı olduğu*, bu toprakların Türkmenlerin arzuları hilâfına Rusya ile İran arasında yapılan antlaşmalarla İran'ın egemenliğine terkedildiği nedense karanlıkta bırakılmış bir konudur.

Okuyacağınız bu inceleme, tarihin karanlık sayfalarında unutturulmaya çalışılan *Güney Türkmenistan sorunu ve Güney Türkmenistan halkının anavatanla birleşme ve özgürlük mücadelesini* kısa, fakat en doğru şekilde kamuoyunun bilgisine sunma yönünde hazırlanmış, tarihi gerçeklerin hiç bir zaman gizli kalamayacağını ispat eden bir belge niteliğini taşımaktadır.

1. Türkmen Tarihçesi

Türkmenistan tarihini Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan ve Doğu Türkistan'dan ayırarak yazmak oldukça güçtür. Çünkü bu devlet, geçmiş ve yakın zamanlara kadar diğer soydaşlarıyla aynı siyasi kaderi ve coğrafyayı paylaşmıştır. Bu yüzden Türkmen tarihi, diğer Türk halklarının tarihinden ayrı tutulamaz.

Türkmenlerin en büyük kabileleri arasında *Teke* ve *Yomutlar* başta olmak üzere *Çavdur/Çavuldur*, *Göklen/ Göklân/ Göklin*, *Sarıg*, *Salur*, *Ersarı*'yı sayabiliriz. Ancak, X.yy.da bu bölgede yaşayan Türkmenler içerisinde, bütün Türk kabile ve boylarına rastlanılmaktaydı. Bununla birlikte Asya'nın çeşitli bölgelerine yayılmış olan Türkmenler'in büyük bir bölümü *İran işgalindeki Mazenderan ve Horasan (Güney Türkmenistan)*'da yaşamaktadır.

El-Birûnî, Tabarî ve Nesefî gibi yazarlar da, eski İran rivayetlerini anlatırken, kadim Türk Devleti'nin sınırını, şimdiki Meşhed - Serahs hattının oluşturduğunu söylerler. Kaşgarlı Mahmud ise, o eski devirlerde *Maveraünnehr'in tamamıyla bir Türk ülkesi olduğunu*, İranlılar'ın sonradan buraya gelerek yerleştiklerini ve orasını *güya bir Acem memleketi imiş* gibi göstermeye çalıştıklarını yazmıştır.

Afşar Türk hükümdarı Nadir Şah'tan sonra İranlılar ve Hıveliler'in hücumlarına maruz kalan Türkmenler, 1835'ten itibaren Merv bölgesine doğru yayılmaya başladılar. Oraz Han'ın başkanlığında Tecend Derya kenarında Oraz Kalesi inşa edildi. Fakat 1845'de Farmlar ve Hıveliler'in ani baskınlarıyla karşılaştılar. Türkmenler, Hıveliler'i iki kere mağlup etti. Önce 1856, daha sonra 1860' ta İranlılar ile karşılaşan Türkmenler ağır zaiyatlar verdiler. Durumun kendileri için kötü olacağını düşünen Türkmenler, İran'a barış teklifinde bulundularsa da kabul edilmedi. Bunun üzerine İran'la tekrar savaşa başlayan Türkmenler, Kuşid Han'ın önderliğinde Farmlar'ı yenilgiye uğrattılar ve bağımsızlıklarının ilân ettiler.

İran'a karşı diğer Türk boylarından yardım göremeyen Türkmenler, 1868 yılında Buhara'ya karşı Ruslar'ın taarruza geçtikleri haberini alınca, yardım için yola çıktılar. Yarı yolda Buhara kuvvetlerinin mağlup olduklarını öğrenince geri dönmek zorunda kaldılar.

Mayıs 1873'te Ruslar, Hıve'yi kanlı bir istilâ ile ele geçirdiler. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın başlaması üzerine geçici bir sulh devresine girildi ise de, bu uzun sürmedi. 1879'da Ruslar, General Lomakin'in önderliğinde Göktepe'ye hücumla geçtiler. Fakat Nurverdi Han'ın oğlu Berdi Murad'ın olağanüstü gayretleri sayesinde fazla dayanamadılar. Türkmenler'in bu başarısı

İstanbul başta olmak üzere, bütün Türk Dünyası'nda sevinç yarattı. Ruslar bu mağlubiyetin sorumlusu olarak gördükleri General Lomakin'i azlederek, yerine Plevne'de Gazi Osman Paşa'ya karşı savaşmış olan General Skobelev'i tayin ettiler. Haziran 1880'de Skobelev, Türkmen topraklarına girdi. Aynı yıl Nurverdi Han'ın ölmesi üzerine, yerine oğlu Mahdum Gulu seçildi. Skobelev, Rus yenilgisinin öcünü çok kanlı bir şekilde aldı. 1881 de çarpışmalar sona erdiğinde, Türkmenler 26.500 kişi kaybetmişlerdi. Rusya'nın bu bölgelerde faaliyetlerini hızlandırmasının bir sebebi de, 1877 yılında Berlin Kongresi'nde Rusya'nın Ege Denizi'ne çıkmasına engel olunması ve İngiltere'nin, Afganistan'ı himayesi altına aldığını duyurmasıdır. Bu sebeple Ruslar, Asya'da İngilizler ile rekabete girişmiş oluyordu.

Rus işgaline karşı, bütün Türkistan'da olduğu gibi Türkmenistan'da da muhalefet vardı. 1916'da başlayan Türkistan Milli Ayaklanması, Bolşevik İhtilâli'nden sonra da devam etmiş, bilâhare Enver Paşa'nın önderliğinde yürütülen bu İstiklâl hareketi, dış yardım alamadığı ve birleştiricilikten uzak olduğu için başarılı olamamıştır. 1917 İhtilâli başladığı zaman, Özbekler ile Yomut Türkmenleri arasında geçimsizlik patlak verdi. Türkmenlerin lideri Cüneyd Han, Hîve üzerine yürüyerek şehri kuşattı ise de, Sovyetler'in Hîve'ye askeri birlik sevketmeleri üzerine, Cüneyd Han kuşutmayı kaldırdı. Bir süre sonra Cüneyd Han, Hîve'ye hakim olmuş, ancak bu

durum Sovyetler'in tekrar Hİve Hanlığı'nın içişlerine karışmasına fırsat vermiştir. Hİve'deki Rus subayları, Cüneyd Han'dan kaçanlardan bir *Hİve İhtilâl Taburu* teşkil ederek, Hİve'de bir Sovyet Hükümeti kurulmasını istediler. Bu taburun yardım istemesi üzerine Sovyetler, birliklerini Hİve'ye sevk ederek, 1920'de burayı işgal ettiler.

1924 yılında Türkmenler ile Özbekler birlikte hareket ederek, bazı başarılar elde ettilerse de, aynı yıl Türkmenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin kurulmasını engelleyemediler. 1927 yılında Ruslar'la yaptığı son muharebeyi de kaybeden Cüneyd Han, Türkmenistan'ı terketmek mecburiyetinde kalmıştır. Ruslar, federal bir anayasa çıkararak, Orta Asya'daki Türkler'i beş cumhuriyete - *Türkmenistan, Kazakistan, Özbekistan, Kırgızistan ve Tacikistan* - bölmüşlerdir.

Yarım yüzyılı aşkın bir süre Sovyet hakimiyeti altında yaşamak zorunda bırakılan *Türkmenler*, 22 Haziran 1990'da egemenliklerini, 27 Ekim 1991'de de bağımsızlıklarını ilân etmişlerdir. Bugün Türkmenistan Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler ve AGİK gibi milletlerarası kuruluşlara üyeliği kabul edilmiş, kalkınmakta olan bağımsız Türk devletlerinden birisidir.

2. *Türkmenistan'ın Bölünmesi*

Türkmenistan'ın, ulusal tarihlerindeki en büyük kayıplarından birisi de, 1881 yılında ülkelerinin ikiye bölünerek, *Güney Türkmenistan* olarak adlandırılan bölgenin İran hakimiyeti altına girmesidir.

Bu bölünme süreci, 1881 yılında Türkmenler'in Rus ordusuna karşı yenilmesi sonucunda başlamıştır. 9 Aralık 1881 tarihinde Rus Hükümeti ile İran arasında, Türkmenler'in arzu ve iradeleri dışında Ahal'da imzalanan antlaşma, Türkmenistan ve Türkmenleri ikiye bölmüştür.

Ruslar tarafından yapay olarak oluşturulan sınırlarda kurulan karakollar vasıtasıyla giriş-çıkışlar kontrol altına alınmış, özel gümrük tarifesi uygulaması ile Türkmenistan'ın güneyindeki halkın, ülkenin diğer bölgeleri ile irtibatı kesilmeye başlanmıştır. Tüm bu gelişmelere rağmen, 1917 yılına kadar kısmen hür olarak yaşayan Güney Türkmenistan halkı, Ekim Devrimi ile değişen Rus politikaları sonucu, yavaş yavaş İran Yönetimi'nin egemenliği altına itilmeye başlanmıştır.

Aynı tarihlerde, Rus ordusunun çekildiği bölgelere İngiliz birlikleri yerleşmeye başladı. Bu kez İngiliz işgaline karşı da ayaklanan Güney Türkmenistan halkı, Osman

Ahund etrafında toplanarak, bağımsız bir devlet kurmaya yöneldiler. İlk olarak Türkmen sınırlarını görüşecek, Osman Ahund başkanlığında Cumhuriyet Meclisi'nin oluşturulmasına karar verildi.

Yeni kurulan *Güney Türkmenistan Cumhuriyeti'nin sınırları*; Doğudan-Batıya Bocnurd'dan Karasu'ya; Kuzeyden-Güneye Rusya sınırından Esterabad'a kadar uzanan yaklaşık 200.000 Km karelik bir alanı kapsamaktaydı. Bu alan, Salihabad-Damgan-Behşehr-Hazar Denizi hattının kuzeyinde yer almaktadır. Türkmen topraklarına karşı emperyalist amaçlar güden İran'a karşı dışarıdan yardım alamayan Türkmenler, İran'ın düzenli orduları karşısında iki yıl direndikten sonra ağır yenilgiye uğradılar. Böylece 1924 yılında kurulan *Güney Türkmenistan Cumhuriyeti*, iki yıl yaşadıktan sonra tarihe karışmış oluyordu.

Sovyet Türkmenistanı'na sığınmak zorunda kalan Osman Ahund ve hükümet üyeleri burada tutuklanırken; İran Hükümeti de, halkın elindeki silâhları toplamaya, Türkmen ileri gelenlerini savaş suçlusu olarak zindanlara doldurmaya başladı. Bununla da yetinmeyen İran Yönetimi, saldırılarını Türkmen kuruluşlarına da yöneltmeye başladı. İlk etapta Türkmence eğitim yapan okulları kapatarak, yerine Farsça eğitim mecburiyeti getirdi.

Daha ileri giderek, geleneksel Türkmen kıyafetlerinin giyilmesini yasakladı, halkı milli kültüründen koparmaya çalıştı.

3. Şahlık Döneminde Güney Türkmenistan

Pehlevi Hanedanı vasıtasıyla İran Devlet Yönetimi'nin Farşlar'ın eline geçmesini müteakip, tarihi hamisi Türkler'e yönelik büyük bir kinle ezip yoketme dönemi başlatılmıştır.

Şahlık Yönetimi'nce , Güney Türkmenistan halkına yöneltilen baskılar aralıksız yarım asır boyunca devam etti. Bu dönemde, Türkmen Sahra'daki sermaye sahibi Farşlar giderek daha da zenginleşmiş, Şah'ın da himayesiyle güçlenmişlerdi. Türkmenler'e son darbe, *Akdevrim/ İnkulâb-ı Sefid* yutturmacasıyla vurularak, ellerindeki mümbit araziler, dışarıdan getirilen kolonist Farşlar'a peşkeş çekilmiş, Türkmenler serfleştirilmeye çalışılmışlardır.

Pehlevi döneminde, Fars asıllı yedeksubaylar, Tahran mihraklı asimilasyon politikası doğrultusunda, Türkmenler'in buldukları bölgelerde Fars dili kursları açmak ve Fars kültürünü yaymakla görevlendirilmişlerdir.

Journal of the American Medical Association

Published weekly, except on Sundays, August 1, 1914, and August 1, 1915, when it is published bi-weekly. The subscription price for one year in advance is \$5.00. Single copies are sold at 15 cents. The subscription price for one year in advance is \$5.00. Single copies are sold at 15 cents.

The Journal is published by the American Medical Association, 535 North Dearborn Street, Chicago, Ill. The subscription price for one year in advance is \$5.00. Single copies are sold at 15 cents. The subscription price for one year in advance is \$5.00. Single copies are sold at 15 cents.

Published by the American Medical Association, 535 North Dearborn Street, Chicago, Ill. The subscription price for one year in advance is \$5.00. Single copies are sold at 15 cents. The subscription price for one year in advance is \$5.00. Single copies are sold at 15 cents.

4. İnan Devrimi ve Türkmenler

1978 yılına kadar yarım asrı aşkın bir süre Şah Yönetimi altında zulümlerin her türlüünü yaşayan Türkmenler, Humeyni Devrimi sonrasında, bırakın hayal ettikleri otonomiye kavuşmayı, sıradan vatandaşlık haklarını dahi yitirdiler.

Yeni Yönetim'in Türkmenler'e herhangi bir hak vermeyeceğini sezen ileri görüşlü din adamı Âne Kılıç Nakşibendi, devrimin ilk günlerinden itibaren Gunbed-i Kavus Türkmenleri'yle birlikte hareket etti. 10-11 Şubat 1978 tarihlerinde devrim muhafızları ve onlara destek veren kentteki Farslar'la aralarında şiddetli çarpışmalar meydana geldi. 12 Şubat 1978'de kısmen duruldu.

9 Mart 1978 tarihinde, Pehlevi Yönetimi'nce *Bender Şah* olarak değiştirilen *Bender Türkmen* kentinin *Bender İslâm* olması yönünde bir grup Fars'ın slogan atması üzerine, Türkmenler'le Farslar arasında şiddetli çatışmalar çıkmış, Türkmenler'in tepkisinden çekinen İslâmi Yönetim, kentin eski adını *-Bender Türkmen-* kabul etmek zorunda kalmıştır.

Ocak 1979 yılında Güney Türkmenistan'da oluşturulan *Köy Konseyleri Merkezi*, Türkmen Kültür Ocağı, halk ve aydınların işbirliği ile Akdevrim yutturmacası

sonucu Türkmenlerin elinden zorla alınan toprakları geri alma mücadelesi başlatıldı. Bu günlerde Türkmen Sahra bölgesinde; milliyetçilerin yanısıra Halkın Fedaileri Partizan Örgütü gibi Marksistler de etkili idi. Konseylerin yönetimi, Coğrafyacı Şir Muhammed Draşande Tomaç, Savcı Vahidi, Öğretmen Abdulhakim Mahdum ve Üniversiteli Curcani'nin elindeydi. Erzaniş adında kahraman bir din adamı da onların yanında yer almaktaydı.

1979 yılında Türkmen Sahra'da sigara satan bir Türkmen'in öldürülmesi üzerine, İmam Humeyni Komitesi (*Komite-i İnkulâb/Devrim Komitesi*) ile Türkmenler arasında 4 Nisan'da Türkmenler'in kısmi galibiyetiyle sona eren ve bir hafta süren çatışma meydana geldi. Daha sonra Türkmenler, 8 Şubat 1979 tarihinde İkinci Gunbed çatışması başlayıncaya kadar yerel yönetimleri ele geçirerek, açık ve yaygın biçimde bölgedeki etkinliklerini sürdürmüşlerdir.

8 Şubat 1979 da ikinci çatışma başlamış, aynı yılın 16 Şubatı'nda yukarıdaki kişilerden dördünün cesedi Bocnurd-Gunbed yolunda bulunmuştur. Bu cinayetlerin, terör konusunda uzman olan İran yönetimince gerçekleştirildiği daha sonra açığa çıkmıştır.

Türkmen liderlerin öldürülmesini müteakip, Konsey ve Kültür Ocakları'na ait binalar devrim muhafızlarınca kamulaştırılmış, çok sayıda Türkmen öldürülmüş, bazıları da

ülkeyi terketmek mecburiyetinde bırakılmıştır. Ele geçirilen diğer Türkmenler ise, hapisanelere doldurulmuştur.

Devrimi müteakip, 1980-82 yılları arasında Türkmen gençlerinin "Köy Konseyleri Merkezi" ile işbirliği yaptıkları gerekçesiyle tutuklanmaları sürmüştür. Türkmenleri Devrim saflarına çekebilmesi için *Cihad-ı Sazendegi/Yeniden Yapılanma Örgütü*, *Komite-i İmdâd /Yardım Komitesi* gibi kuruluşlar, Türkmen Sahra'da propaganda faaliyetine başlamışlardır.

Bu kuruluşların bölgede faaliyet göstermeye başlamalarını müteakip, Türkmen kültürü üzerindeki baskılar yoğunlaşarak, tıpkı 1926 yılında olduğu gibi Türkmen geleneklerine göre yapılan düğünler ve ulusal sazların çalınması engellenmiş, düğün evleri matem evine dönmüş, kırmızı ve beyaz ağırlıklı giyinen Türkmen kadınları kara çarşaf örtünmeye mecbur edilmişlerdir. Okullarda ise Fars kültürü yaygınlaştırılmıştır.

Tüm bunları bir yana bırakırsak, İran Yönetimleri, her türlü yöntemi kullanarak, Türkmenler'in arzuları hilâfına üçüncü bir ülke ile yaptıkları anlaşma sonucu ele geçirdikleri kadim Türkmen topraklarını *Mazenderan*, *Horasan* ve *Simnan* illerine bağlayarak; siyasi, idari ve sosyo-kültürel bütünlüğünü kasdi olarak bozmuşlardır. Güney-Batı Türkmenleri, Anavatan'la bütünleşecekleri günü hasretle beklemektedir

Das ist eine sehr wichtige Arbeit, die wir hier
zusammenstellen wollen. Wir werden die
Ergebnisse der verschiedenen Versuche
sowie die Zusammenhänge zwischen
den verschiedenen Faktoren
sowie die Ergebnisse der
verschiedenen Versuche
sowie die Zusammenhänge
zwischen den verschiedenen
Faktoren
sowie die Ergebnisse der
verschiedenen Versuche
sowie die Zusammenhänge
zwischen den verschiedenen
Faktoren

5. Güney Türkmenistan'da Yaşayan Aşiretler

Bugün, İran sınırları içerisinde bulunan *Salihabad-Damgan-Behşehr-Hazar Denizi hattı* kuzeyinde kalan, yaklaşık 200.000 Km karelik bir alanı kaplayan Güney Türkmenistan'da 2.000.000 Türkmen yaşamaktadır. Tüm baskılara rağmen, duru bir Türkçe ile konuşan Güney-Batı Türkmenleri, Hanefi mezhebine mensuptur.

Güneybatı Türkmenleri'nin mensup oldukları aşiretler ve yaşadıkları bölgeler ise şöyledir;

1. Göklen Aşireti:

Deşt-i Gûrgan dağlık bölgesi, İran-Türkmenistan sınırı arasında *Gelidağ, Gara Balkan Dağları* ile *Kelâle, Gûrgan, Bocnurd* ve *Göklen*'da yaşarlar.

2. Yomut Aşireti:

Atabay ve *Caferbay* olmak üzere iki kola ayrılmaktadır.

Bender Türkmen, Günbed-i Kavus, Gümüştepe, Hâcenefes, Akgal'a yerleşim birimlerinde yaşamaktadırlar.

3. İnaylı/ İnaylı/ İnanlı Aşireti:

Horasan'ın; *Novhandan, Çağroğ'u, Koçan, Bocnurd, Kelateçenar, Aman Mergan, Erbab Asaf, Gal'a Çenar, Muhammedâbad* bölgelerinde yaşarlar.

4. Mehinli Aşireti:

Yarısı Türkmenistan'da diğer yarısı da İran sınırları içerisinde yaşar.

Güney Türkmenistan'dakiler: *Deregez ve Lütfabâd'da* meskündurlar. Bu aşiret, *Lütfabâd ve Miyanküh'u yaylak, Yâgul ve Zerrinküh'u da kışlak* olarak kullanmaktadır.

5. Teke Aşireti:

Çoğunluğu Türkmenistan'da bulunmakla beraber , Güney Türkmenistan'ın *Günbed* bölgesinde bu aşirete mensup yüzden fazla aile yaşamaktadır. Seccadeleriyle ünlü olup, kadınları nadide el dokuması kumaşlar üretirler.

6. Gevarsi Aşireti:

Deregez ve Gal'a Mir bölgelerinde yaşamaktadırlar. *Lütfabâd Ovası ve Miyanküh'u yaylak, Yâgul ve Zerrinküh'u da kışlak* olarak kullanırlar.

7. Alilli/Alili Aşireti:

Lûtfâbad ve *Miyankûh'u* kışlak olarak kullanan bu aşiret, *Ebyurt* bölgesinde yaşamaktadır.

8. Madvanlı Aşireti:

Aşkabat Türkmenlerinden olan bu aşiret, *Deregez* ve *Novhandan* bölgelerinde yaşamaktadır. *Yâgul* ve *Zerrinkûh'u* yaylak, *Esleme Ovası* ve *Hezarmescid Dağları* eteklerini kışlak olarak kullanırlar.

Horasan'da yaşayan diğer Türk boyları; *Novhandan*, *Lûtfâbad*, *Miyankûh* ve *Muhammedâbad* bölgelerinde yoğunlaşırlar. Oğuzların *Afşar/Avşar* boyuna mensup olan *Horasan Türkleri*; *Tekâb*, *Bozdağ*, *Kamas* ve *Hezarmescid Dağı* bölgelerini yaylak, *Yâgul* bölgesini ise kışlak olarak kullanmaktadırlar. Kardeşleri olan Türkmenlerle her dönemde iyi ilişkiler içerisinde olmuşlardır. Ayrıca bu bölgede, Oğuzlara mensup *Azerbaycan Türkleri* de bulunmaktadır.

7. KÖRÜNÜMLERİNE GÖRE

Azərbaycanın və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün əsas hissələrində kənd təsəvvüfünün inkişafını tədqiq etmək məqsədində yazılmışdır.

8. AĞRIQIYI QİTİM

Ağriqıyın Türkmənistanın olan bu kənd təsəvvüfünün və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün inkişafında yaranmışdır. Ağriqıyın kənd təsəvvüfünün inkişafı və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün inkişafını izləmək üçün kənd təsəvvüfünün inkişafını tədqiq etmək məqsədində yazılmışdır.

Ağriqıyın kənd təsəvvüfünün inkişafı və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün inkişafında yaranmışdır. Ağriqıyın kənd təsəvvüfünün inkişafı və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün inkişafını izləmək üçün kənd təsəvvüfünün inkişafını tədqiq etmək məqsədində yazılmışdır. Ağriqıyın kənd təsəvvüfünün inkişafı və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün inkişafını izləmək üçün kənd təsəvvüfünün inkişafını tədqiq etmək məqsədində yazılmışdır.

9. QƏBULU

Qəbulu və Gələcək Mir kəndlərində yazılmışdır. Lətifəddin Qəbulu və Mir kənd təsəvvüfünün inkişafı və Azərbaycanın kənd təsəvvüfünün inkişafını izləmək üçün kənd təsəvvüfünün inkişafını tədqiq etmək məqsədində yazılmışdır.

6. Güney Türkmenistan Ekonomisi

Güney Türkmenistan'ın ekonomisi, çiftçilik ve hayvancılık temeline dayanmaktadır.

Tarımın makinalaşması ile artan pamuk üretimi, İran Devrimi'nden sonra, toprak mülkiyet haklarının düzenlenememesi ve toprağın bölünmesi ile oldukça düşük seviyelere inmiştir. Bölge üreticisi, büyük ölçüde buğday, kavun ve karpuz tarımına yönelmiştir.

Hazar Denizi'ne dökülen Gûrgân, Eterek/Etrek, Karasu ve Sembar nehirlerinin suladığı verimli ovalarda hayvancılıkla uğraşanlar, meraların yetersiz hale gelmesi, yonca ve saman fiyatlarındaki artışlar sebebiyle, bu işi bırakmak zorunda kalmışlardır.

Halı ve seccade komisyonculuğu da Türkmen Sahra'da çok gelir getiren bir meslektir. Fars asıllı komisyoncular, Türkmen kızlarının dokudukları halıları çok düşük fiyatlarla alıp, İran halısı adı altında büyük şehirler ve dış ülkelerde çok pahalıya satmakta ve hatırı sayılır gelir elde etmektedirler.

4. Gney Türkmenistan Ekonomisi

Gney Türkmenistan'ın ekonomisi, çiftçilik ve hayvancılık temeline dayanmaktadır.

Tarımın mekanizasyonu ile olan belirli üretimi, İnan Devriminden sonra toprak milliyet hakkının düşürülmesi ve toprağın bölünmesi ile oldukça büyük seviyeye inmiştir. Bölge belirli büyük ölçüde buğday, kavrın ve kavrın tarımına yönelmiştir.

Hayır Denizine yakın Özgün, Batak/Eck, Kassar ve Sember bölgeye çalışıyor. Yerli ovalarda hayvancılığa çalışıyor, metanın yetersiz hale gelmesi yöne ve zaman fiyatlarında artışlar sebebiyle, bu işi bırakarak evinde kalıyorlar.

Hali ve burada komisyonculuğu da Türkmen Sahurda çok gelir getiren bu meslektir. Fars asıllı komisyoncular, Türkmen kılınanın dokudukları baharat çok düşük fiyatlarla alıp, İnan haline adı altında büyük getiriler ve dış ülkelerde çok para kazanmakta ve batın azınlı gelir elde etmektedir.

7. Güney Türkmenistan'da Kültürel Yapı

İskender Seddi, Halit Nebi Mezarı, Günbed-i Kâvus Harabeleri, Mahdum Kulu ve babası Devlet Mehmed Âzâdi'nin mezarları gibi tarihi eserleri bünyesinde bulunduran Güney Türkmenistan'ın kültürel yapısı, kasıtlı olarak bölge halkının bilgisiz ve eğitimsiz bırakılması sebebiyle önemli ölçüde erozyona uğramıştır. Tûs-Serahs Yolu'nda bulunan Ribat-ı Mâhi Kervansarayı, Meşhed-Serahs Yolu'ndaki Ribat-ı Şerif Kervansarayı, Damgan'da bulunan Cuma Mescidi, Selçuklu Türkleri tarafından yapılmış ve günümüze kadar ulaşmış önemli Türk eserleridir.

Türkmen Sahra'da hastahane ve Türkmen doktor sayısı yok denecek kadar azdır. Sağlık gereçleri ve hatta temizlik maddelerini dahi bulmakta zorluk çeken bölge halkı, sağlıksız bir ortamda yaşamaya mahkûm edilmiştir. Bölgede insan ömrü ortalama 40-50 yılı geçmemektedir.

7 yaşına kadar anadilleri Türkçeyi konuşan Türkmen çocukları, bu yaştan sonra Farsça öğrenime mecbur edilerek, tahsil imkânları ellerinden alınmakta; Türkmençe kitap ve dergi basımı yasaklandığı için de gençler, kendi kültürlerinden bihaber yetişmektedir .

Öte yandan az sayıda da olsa, üniversite çağına gelmiş Türkmen gençleri, tahsillerine devam edebilmek için nüfus kağıtlarına ve üniversite müracaat formlarına Şii/Caferi yazdırmak mecburiyetinde bırakılmaktadır.

Türkmen Sahra'da hastanelere ve Tıbbunsa doktor sayısı çok düşüktür. Kadınların Sağlık geçeleri ve hasta bakım merkezlerini dahi bulmakta zorluk çektiği bölge halkı, sağlığını bir ortamda yaparsa sağlığını edinmiştir. Bölgede insan ömrü ortalaması 40-50 yılı geçmemektedir.

7 yaşına kadar ana dilini Türkçe konuşan Türkmen çocukları, bu yaşta sonra Fransız öğrenimine mecbur edilmek zorunda imkânlar elverişinden alınmaktadır. Türkmenler kitap ve belge kısmını yasadışı için de gençler kendi kültürlerinden bahsetmektedir.

KAYNAKLAR

Saray Mehmet, Rusya'nın Türk İllerine Yayılması İstanbul, 1975

----- **Tarihte Türk Devletleri II.**
Ankara 1987

Togan Zeki Velidi, Umumi Türk Tarihine Giriş İstanbul 1981

Kafesoğlu İbrahim, Türkmen Adı, Manası, Mahiyeti Ankara 1958

Caroe O, Sovyet İmparatorluğu, Sömürülen Topraklar, Çev. Z. Yüksel İstanbul

Zenkovsky S.A., Rusya'da Pan-Türkizm ve Müslümanlık, Çev. İ. Kandemir, İstanbul 1983

Orta Doğu Gazetesi, 31 Mayıs 1994 tarihli yazı dizisi

İslam Ansiklopedisi, C.12/2 İstanbul 1988

9 Aralık 1881 tarihinde
İran'a bırakılan Güney
Türkmenistan arazisi

MALI OLMASA

*Koç yiğidin adı çıkmaz,
Devleti, malı olmasa.
Endişeli, iş bitirmez,
Meydanda deli olmasa.*

*Olmasa yiğidin zürriyeti,
Ölende tutulmaz adı,
Tutuşmaz sinenin odu,
Başta hayali olmasa.*

*Yırtıcı kuş eve saldırmaz,
Hünersiz öz sırtını örtmez,
Cemiyette bir yer bulmaz,
Aklı, kemali olmasa*

*Konmak, yeni yurda yahşı,
Halı döşek törde yahşı,
Yiğitler kabirde yahşı,
Başı kavgalı olmasa.*

*Mahtumkulu olsa başlı,
Utanmaz aşlı, kılıçlı,
Aşı çorak, düşmanı güçlü,
Dostu vefalı olmasa.*

MAHTUMKULU

FIYATI 50.000 TL.